

**Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta**

Bakalářská práce

2010

Josef Halama

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta

Katedra speciální pedagogiky

Úspěšnost mladistvých po ukončení ústavní výchovy
Success of juveniles in joining the society after the end
of institutional upbringing

Autor: Josef Halama

Vedoucí práce: Doc. PaedDr. Eva Šotolová, Ph. D.

Praha 2010

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně pod vedením Doc. PaedDr. Evy Šotolové, Ph. D. V práci jsem použil informační zdroje uvedené v seznamu.

Praha, 20. června 2010

.....
Josef Halama

Tímto bych rád poděkoval vedoucí mé bakalářské práce Doc. PaedDr. Evě Šotolové, Ph. D. za odbornou pomoc a cenné rady, které jsem od ní získal a panu Martinu Lněničkovi za poskytnutí materiálů z archivu Dětského Domova Dolní Počernice.

ABSTRAKT:

Bakalářská práce se zabývá úspěšností mladistvých v zapojení se do společnosti po odchodu z ústavní výchovy. V části teoretické je zmapováno prostředí dětského domova a faktory, které jedince ovlivňují. Náplní části praktické je zjištění aktuální životní situace souboru bývalých klientů dětského domova a konstatování, nakolik byl jedinec úspěšný v zapojení se do společnosti. Následně stanovení prognózy, jak by bylo možné úspěšnost dotyčného jedince zvýšit. Podklady pro toto konstatování byly získány přímým pozorováním, analýzou spisů a rozhovorem s klienty.

ABSTRACT:

This bachelor thesis investigates success of juveniles in joining the society after the end of institutional upbringing. Theoretical part analyses the children's home environment and its influence on individuals. The own research object is to establish actual living standard of former clients of children's home and observe the extent of success in joining the society. Then the prognosis how to increase success will be established. The source material's was obtained by direct observation, analysis of former client's records and interview with former clients of children's home.

OBSAH

ÚVOD	7
1. VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ	9
2. VLIVY PŮSOBÍCÍ NA KLIENTY	12
2.1 PSYCHICKÉ obtíže v důsledku vlivu prostředí.....	12
2.2 VLIV RODINY.....	15
3. ODPHOD DO ŽIVOTA	18
3.1 OSAMOSTATNĚNÍ A NÁVRAT DO RODINY.....	18
3.2 STARTOVACÍ BYT.....	19
3.3 DOMY NA PŮL CESTY.....	20
4. PRAKTICKÁ ČÁST	22
4.1 CÍL ŠETŘENÍ.....	22
4.2 METODY ŠETŘENÍ.....	22
4.3 CHARAKTERISTIKA SOUBORU DOTAZOVANÝCH.....	23
5. INTERPRETACE VÝSLEDKŮ ŠETŘENÍ	24
5.1 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ POZOROVÁNÍ A ANALÝZY SPISŮ.....	24
5.2 INTERPRETACE ROZHovorŮ.....	26
5.3 ZÁVĚR ŠETŘENÍ.....	30
ZÁVĚR	34
RESUMÉ	36
SEZNAM LITERATURY	37
PŘÍLOHY	39

Úvod

Ústavní výchova prochází v poslední době obdobím velkých změn reflektujících nutnost nastavení výchovného prostředí na úroveň co nejbližší prostředí rodinnému. Na druhé straně však zároveň čelí kritikám své neefektivity a následně tlakům volajícím po jejím přesunutí ze sféry státní do sféry neziskového sektoru. Střet těchto činitelů následně působí na vlastní výkon výchovné činnosti.

V rámci praxe bylo autorem shledáno prostředí dětského domova jako silně stresující. Napjaté klima však nemá jednoznačné a přímé opodstatnění. Pokud přihlédneme k věkovému složení klientů umístěných v Dětském Domově Dolní Počernice zjistíme, že řádově padesát procent z nich je starších patnácti let. Jsou ve věku, kdy se již rychle blíží konec ústavní výchovy a odchod z dětského domova do života. Za počátek tohoto procesu můžeme označit období výběru učiliště či střední školy, tedy ve valné většině období volby budoucího povolání.

Lze konstatovat, že odchod z prostředí dětského domova je klienty vnímán jako přinejmenším rozporuplný a nejistý bod jejich osobní budoucnosti. Vyskytují se dva protichůdně pohledy. Prvním je velmi intenzivní touha zbavit se prostředí dětského domova, které je označováno jako negativní a omezující, a nabytí svobody rozhodování o svém osudu. Na druhé straně je však moment odchodu spojen s velkou nejistotou a nejasnou budoucností, která je často posilována i tím, že se klient nechce nebo nemůže vrátit do své rodiny a je odkázán sám na sebe.

Informace o osudech klientů, kteří opustili dětský domov, jsou z podstatné části negativní, tedy informující o tom, že často nebyli schopni svůj přechod do společnosti zvládnout, což je vrhlo do sociálně kritické situace, ne-li na společenské dno, kde je nasnadě konflikt se zákonem ať již prostřednictvím páchání kriminální činnosti, nebo prostřednictvím užívání návykových látek, prostitucí aj.

„V posledních letech docházíme opakovaně k poznání, že sociální začleňování po zplnoletnění dětí umístěných ve školských zařízeních pro výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy (dětské domovy, výchovné ústavy, diagnostické ústavy) či jejich předčasném propuštění má velké mezery a je jenom minimálně efektivní“ (Pilař, 2008, str. 16).

Znamená to, že přechod do společnosti končí neúspěšně u významného počtu klientů, a zároveň je naznačeno, že systémově je tento proces nedostatečně podpořen institucionálními

prvky, což není jedinou, avšak je významnou příčinou tak velkého podílu neúspěchů.

Obsahem práce je v teoretické části zmapovat, jaké faktory na jedince během pobytu v dětském domově působí a jaké možnosti se mu nabízí po odchodu z ústavní výchovy. Náplní části praktické je šetřením zjistit životní situaci vzorku bývalých klientů a zhodnotit jejich úspěšnost v přechodu do života.

1. Vymezení základních pojmů

Pro potřeby této práce je nutné vymezit legislativní předpisy, které řídí průběh ústavní výchovy, a dále vymezit pojmy, se kterými se v prostředí dětského domova setkáváme.

Zákon č. 109/2002 Sb. o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů vymezuje strukturu a rámec fungování diagnostických ústavů, dětských domovů, dětských domovů se školou a výchovných ústavů. Vymezuje jaká klientela ústavům přísluší, stanovuje průběh preventivně výchovné péče a nároky na pracovníky zařízení. Pro klienty, pracovníky i vedení stanovuje jejich práva a povinnosti. Dále vymezuje povinnou dokumentaci, sankce a kontroly, zjišťování psychické způsobilosti pro výkon preventivně výchovné péče aj.

Zákon č. 383/2005 Sb., kterým se mění zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony zavádí označení nezaopatřená osoba a klient. Nezaopatřenou osobou se rozumí zletilá osoba po ukončení výkonu ústavní a ochranné výchovy, připravující se na budoucí povolání, nejdéle však do věku dvaceti šesti let. Této osobě může být poskytováno plné přímé zaopatření za podmínek sjednaných ve smlouvě mezi nezaopatřenou osobou a školským zařízením pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy. Důvodem zavedení zkratky „nezaopatřená osoba“ je odlišení nezaopatřených osob od dětí, kterým je v zařízení poskytována péče na základě soudního rozhodnutí. Klient je legislativní zkratkou pro děti s rizikem poruch chování či s již rozvinutými projevy poruch chování a negativních jevů v sociálním vývoji, u nichž není nařízena ústavní výchova nebo uložena ochranná výchova, a dále též pro zletilé osoby do ukončení středního vzdělávání, kterým je poskytována preventivně výchovná péče.

Zákon č. 563/2004 Sb. o pedagogických pracovnících stanovuje, kdo je považován za pedagogického pracovníka školy a školského zařízení, jaké jsou předpoklady pro výkon této funkce, stanovuje požadavek na znalost českého jazyka a kvalifikaci nutnou pro vykonávání jednotlivých pozic.

Zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí klade jako hlavní hledisko blaha dítěte. Chrání jeho právo na příznivý rozvoj, brání jeho majetek a působí na obnovu narušených

funkcí rodiny. Klasifikuje preventivní a poradenskou činnost orgánů místní správy při práci s rodinou a při svěřením dítěte do péče cizí osoby či ústavu. Definuje osvojení, pěstounskou péči, ale i svěřením do ústavní a ochranné výchovy.

Dětský domov je formou náhradní výchovné péče o děti s nařízenou ústavní výchovou, které nemají závažné poruchy chování. Základní organizační jednotkou je rodinná skupina, na které se ve službě střídá stálý tým vychovatelů. Děti navštěvují podle věku mateřskou, základní, střední školu nebo učiliště, přičemž škola není součástí dětského domova, ani jeho areálu.

Rodinná skupina je zákonem č. 109/2002 Sb. stanovena jako základní organizační jednotka dětských domovů. V dětském domově je dle zákona tvořena šesti až osmi klienty zpravidla různého pohlaví a věku. Sourozenci jsou zařazováni společně na stejnou rodinnou skupinu, nebrání-li tomu závažné výchovné, vzdělávací nebo zdravotní důvody. V jednom areálu smí být dvě až šest rodinných skupin. Na žádost ředitele nebo zřizovatele zařízení může Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy v odůvodněných případech udělit výjimku v počtu klientů na rodinné skupině nebo počtu rodinných skupin v rámci jednoho areálu.

Vychovatel je osoba provádějící přímou preventivně výchovnou činnost ve školském zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy. Odbornou kvalifikaci získává absolvováním vzdělávacího programu uvedeného v zákoně č. 563/2004 Sb.

Klientem zařízení je nezletilá osoba ve věku od tří do osmnácti let, zletilá osoba ve věku osmnácti až devatenácti let setrvávající v zařízení na prodloužený pobyt, zletilá nezaopatřená osoba připravující se na budoucí povolání do věku dvaceti šesti let. Tito klienti mají nárok na plné zaopatření. Klientem je i zletilá osoba s ukončeným vyšším vzděláním než základním, která uzavře nájemní smlouvu s vedením dětského domova a získává na rok do užívání startovací byt. Tento klient nárok na plné zaopatření nemá.

Odbor sociálně právní ochrany dětí (OSPOD) vykonává sociálně-právní ochranu dětí na základě zákona č. 359/1999 Sb. Sociální pracovníci vyhledávají děti, jejichž rodiče nebo jiné osoby zodpovědné za jejich výchovu, neplní své povinnosti uložené zákonem, případně výchovu dětí ohrožují nebo narušují. Pracovník OSPOD s těmito osobami pracuje a působí na ně tak, aby došlo k odstranění příčin a důsledků těchto nedostatků. V případech, kdy je zdraví, život nebo příznivý vývoj nezletilých vážně ohrožen, podávají sociální pracovníci k soudu návrh na nařízení předběžného opatření. O návrhu je okresní soud povinen rozhodnout do 24

hodin od jeho podání a případně provést výkon rozhodnutí. Výkon rozhodnutí zajišťuje soud, který si zpravidla vyžádá asistenci pracovníka OSPOD.

Sociální pracovníci prověřují prostředí a podmínky v rodinách, vyjadřují se ke krátkodobému propuštění dětí z ústavní péče. Jedná se zejména o vyjadřování k udělování tzv. dovolenek na dobu školních prázdnin, svátků a víkendových pobytů dětí v původní rodině. V rámci práce s rodinami, jejichž děti jsou umístěny ve výchovných zařízeních, se pracovníci snaží motivovat rodiče k tomu, aby zlepšili své podmínky tak, aby nařízená ústavní výchova dětí mohla být soudem zrušena a děti se mohly vrátit do původního prostředí rodiny.

2. Vlivy působící na klienty

Skupina klientů umístěných do ústavní výchovy vykazuje shodné obtíže v rovině psychické. U jedinců dlouhodobě pobývajících v ústavním prostředí nejčastěji shledáváme obtíže vzniklé na základě snížené odolnosti vůči stresu, v důsledku hospitalismu a zejména psychické deprivace. Původce obtíží proto hledáme právě ve struktuře a prvcích ústavního prostředí. Nelze však pominout také vliv rodiny, ve které se klientova osobnost utváří, a se kterou se klient stýká i během svého pobytu v dětském domově. Je tak rodinným prostředím nadále ovlivňován.

2.1 Psychické obtíže v důsledku vlivu prostředí

Celý pobyt v ústavní výchově je provázen stresem. První zátěžovou situací je už samotné vytržení z rodiny a vstup do dětského domova. Někteří bývalí klienti popisují „efekt vstupních dveří“, který se projevuje před vstupem do zařízení, kdy jedinec neví, co ho čeká, a pociťuje velké obavy z toho, že bude dveřmi „pohlcen“.

„Častým problémem v prvním období po umístění v dětském domově bývá překonávání adaptačních obtíží. Odloučení od rodiny představuje vážný zásah do vývoje dítěte a děti je prožívají různě: nepřiměřeně reagují na výchovné požadavky dospělých, bývají nedůvěřivé a nedokáží akceptovat zájmy a potřeby ostatních“ (Vocilka, 1999, str. 12).

Vzhledem k charakteru prostředí se objevují negativní reakce na stres. Vliv psychické zátěže se může projevovat v rovině fyzické prostřednictvím psychosomatických reakcí (astmaty ekzémy, alergie), poruchami příjmu potravy (bulimie, anorexie) či enurézami. V rovině psychické potom zejména, patologickým chováním vůči ostatním (přílišné lpění na okolí, nebo pohrdání lidmi a hostilním chováním), poruchami pozornosti (nejč. ADHD) a v krajním případě i suicidialitou (Jedlička, 2004). Zmíněné projevy však jsou evidovány i ve skupině dětí mimo ústavní výchovu, ovšem v podmínkách nedostatečně podnětného prostředí.

Hospitalismus je definován jako souhrn duševních příznaků, které se zejména u dítěte objevují následkem dlouhodobého pobytu v ústavním prostředí.

„Nejzávažnějším rizikem dlouhodobého pobytu v ústavu je tzv. hospitalismus, tedy stav dobré adaptace na umělé ústavní podmínky doprovázený snižující se schopností adaptace na neústavní, „civilní“ život. V ústavu má klient plné zaopatření, někdo pro něj vaří... .. Klient se

stýká s omezeným počtem spoluobyvatel a s obvykle nepočetným týmem profesionálů. Pohybuje se v omezeném prostoru ústavu a jeho blízkého okolí. Je samozřejmě snazší orientovat se v tomto redukováném světě s redukovanými odpovědnostmi, než v komplexním, nepřehledném, širém vnějším světě“ (Matoušek, 1995, str. 107).

Za následky hospitalismu jsou označovány ztráta zájmu o lidi a vnější svět, zhoršování schopnosti komunikovat, regrese psychického vývoje, hledání náhradního uspokojení (v jídle, v patologických vztazích) aj.

Prostředí dětského domova, přestože se stále více přibližuje obrazu prostředí v rodině, vykazuje nedostatek podnětů (zejména v rovině emocí), které jsou označovány za původce psychické deprivace.

„Psychická deprivace je psychický stav vzniklý následkem takových životních situací, kdy subjektu není dána příležitost uspokojovat některé základní psychické potřeby v dostačující míře po dosti dlouhou dobu“ (Langmeier, Matějček 1968, str. 24).

„Jsou však určité doklady o tom, že deprivace může už v nejtěšším věku působit změnu celkové úrovně vzrušivosti a motivační energie. Na tento rys deprivovaných dětí – jejich celkovou hyperaktivitu či hypoaktivitu – jsme již vícekrát poukázali a popis výsledného obrazu, který z toho v pozdějším věku vyplývá, můžeme často najít v popisech tzv. psychopatických osob“ (Langmeier, Matějček, 1968, str. 288).

Obecně lze říci, že pokud je jedinec deprivován, tedy z okolí nedostává přiměřené množství podnětů, reaguje dvojnásobem.

„Počáteční nebo úplná, popřípadě přerušovaná deprivace vede ke zvýšení celkové úrovně dráždivosti, a tím k větší aktivitě jedince. Dlouhodobá, resp. relativně úplná a nepřetržitá deprivace vede pak dále ke snížení dráždivosti, a tedy k ochabnutí aktivity jedince“ (Langmeier, Matějček, 1968, str. 275).

Lze rozlišit typy osobností vyvíjejících se pod vlivem deprivace (Matějček, Kovařík, Bubleová, 1997):

- Typ normoaktivní čili relativně dobře přizpůsobený – dítě, které v podnětově chudším prostředí našlo rovnováhu a vyvolává v dospělých kladnou citovou odezvu. Jejich vyrovnanost se však ukazuje být v neústavním prostředí velmi vratká a náchylná ke zhroucení se pod tlakem nároků života.

- Typ hypoaktivní čili útlumový – na ústavní prostředí reaguje snížením celkové aktivity, emoční apatií, nezájmem nebo oslabením školního výkonu. Zaměřuje se na svět věcí a neosobních událostí.
- Typ sociálně hyperaktivní – se snaží zajistit si co největší množství sociálních podnětů. Není citově vázaný na nikoho. Uspokojováním svého sociálního zájmu tráví většinu času, což následně působí problémy v oblasti učení a práce na rodinné skupině.
- Typ sociálně provokativní – navazování sociálního kontaktu se děje prostřednictvím násilného, rušivého, vychovatele provokujícího či vůči ostatním dětem agresivního chování. Ostatní klienty pojímá jako konkurenty v boji o pozornost dospělých. Pokud však je s vychovatelem o samotě, dochází uspokojení své potřeby kontaktu s dospělým bez konkurence ostatních a chová se klidně.
- Typ charakterizovaný náhradním uspokojováním potřeb – nedostatek podnětů z oblasti citové a sociální vede tyto klienty ke zvýšené snaze o získání podnětů z jiných oblastí, a to na nižší úrovni. Příznačné je přejídání, autoerotické aktivity, narcistické tendence, agresivita vůči slabším, šikanování, žalování, trápení zvířat aj.

V případě klientů umístěných do ústavní výchovy se jedná především o deprivaci emoční, kdy prostředí nedává potřebnou odezvu na podněty ze strany dítěte a nevytváří se tak silné emoční vazby, které by vznikaly mezi rodičem a dítětem. Vývoj dítěte se tak v těchto oblastech ubírá nevhodným směrem a současně deprivace působí jako základna pro specifické reakce a formy chování.

„ Tak jako existují základní potřeby biologické, které musí být plně uspokojeny, aby malé dítě vůbec mohlo přežít (teplo, potrava, ochrana před nebezpečím atd.), jsou i základní potřeby psychické, které musí být od začátku v náležité míře uspokojovány, má-li se dítě vyvíjet v psychicky zdravou a zdatnou osobnost“ (Matějček, Kovařík, Bubleová, 1997, str. 8).

Důsledky působení psychické deprivace sledujeme v různých oblastech dle věku jedince. V předškolním věku je popisována povrchnost vztahů a touha k někomu příslušet, na základě čehož se klienti upínají na vychovatele, případně si idealizují své rodiče. Časté je i opoždění řeči. Ve školním věku výkony deprivovaných jedinců zaostávají za intelektovými předpoklady. Objevují se výkyvy nálad, negativní sebehodnocení, nespokojenost se sociálním

postavením v kolektivu, které vrcholí v období puberty, kdy se navíc připojuje zvýšené nebezpečí ke vzniku závislostního chování a zneužívání návykových látek. V dospělosti se objevují problémy v podobě neschopnosti v navázání nebo udržení partnerského vztahu. Tito jedinci jsou také nejistí v pozici rodiče.

„V citové oblasti lze pozorovat citovou ambivalenci provázenou střídáním nálad, nadměrnou lítostivostí, plačtivostí, neklidem, úzkostí nebo naopak vzdorovitostí až agresivitou“ (Vocilka, 1999, str. 12).

Příčiny těchto procesů vychází z prostředí ústavu. Jedná se zejména o důsledek systémového pojetí veškerého dění. Na jedné straně je systémové pojetí součástí režimové terapie, na straně druhé představuje neosobní konstrukci a rámec dění, což v běžné rodině zosobňují rodiče. Dalším negativním faktorem je střídání vychovatelů ve službě. Pro klienta je pak velmi těžké vytvořit si k nim vztah. Volí proto cestu mělkých vztahů, jejichž charakter je často ryze účelový. To je jeden z typických projevů psychické deprivace.

Prostředí dětského domova navíc svou strukturou nepřímo podporuje utváření uzavřené komunity. Lze ji charakterizovat opět systémem mělkých a účelových vztahů. Noví klienti jsou nepřímo prostředím nuceni se do komunity zapojit. Pokud tak neučiní, jsou v prostředí dětského domova vyloučení a znevýhodněni.

Důsledky psychické deprivace se projevují také v oblasti vůle.

„Pro volní oblast bývá charakteristický nedostatek adekvátní samostatnosti a vytrvalosti. Zejména zpočátku činí dětem obtíže zapojení do činnosti, sebeobsluha a pravidelné plnění školních povinností. Je proto velice důležité zjistit nejprve příčiny a projevy tohoto zaostávání a podle toho stanovit, zda je náprava možná běžnými výchovnými metodami či vyžaduje spolupráci specializovaného pracoviště (např. pedagogicko-psychologické poradny, střediska výchovné péče pro děti a mládež atd.)“ (Vocilka, 1999, str. 12).

Klienti se vyznačují rostoucí pasivitou, úměrnou k délce období, které v ústavu strávili. Pasivní přístup si přenáší do života, což přináší velké problémy zejména v oblasti získání a udržení si zaměstnání.

2.2 Vliv rodiny

Klient do ústavního prostředí přichází zpravidla ve chvíli, kdy je jeho osobnostní vývoj prakticky dokončen. Při hodnocení vlivů, které jedince formují, je tedy nutné zohlednit i

prostředí rodiny. Klient nejen v rodině vyrůstá, ale často se do ní i po ukončení ústavní výchovy vrací.

Prostředí rodin klientů umístěných do ústavní výchovy má následující charakteristiky (Večerka et al., 2001):

- rodiče mají v porovnání s běžnou populací ČR extrémně nízké vzdělání
- vzdělání je předurčuje k nekvalifikovanému pracovnímu zařazení
- malá kvalifikace je často příčinou ztráty zaměstnání (pracuje řádově třetina matek a polovina otců, nepracující jsou v evidenci Úřadů práce, pobírají invalidní důchod, jsou na mateřské dovolené nebo oficiálně nepracují)
- nízký ekonomický status rodiny
- vztah k práci je podprůměrný až negativní
- výchova je nedůsledná, dítě je bez dozoru a není mu věnována pozornost, je často trestáno
- velký podíl neúplných manželství (děti zpravidla v péči matky)
- často vysoký počet dětí a vysoký podíl nevlastních sourozenců

„Samotný fakt, že problémy vyústily až do odebrání dítěte z rodiny, svědčí o tom, že rodinné vztahy byly vážně narušené. Takové prostředí pak není schopno zabránit sklouznutí dítěte za hranici sociální patologie“ (Večerka et al., 2001, str. 95).

Na základě těchto zjištěných charakteristik lze rodinné prostředí ve většině případů označit jako rizikové, nevyhovující a sociálně patologické. Jako vysoce negativní prvky, které nebyly výše zmíněny, lze dále uvést užívání návykových látek (zejm. alkoholismus) a trestná činnost (zejm. majetková).

Patologie prostředí se dále promítá i do patologie sociálních rolí, kterým se dítě učí. Osvojování vzorců sociálního jednání a sociálních rolí probíhá na základě imitace - napodobení a modelingu - přejímání vzorů (Hayesová, 1998). Patologie v chování, či sociálně patologické chování se tak mezigeneračně přenáší.

„Je známou skutečností, že pravděpodobnost výskytu závadového chování u dětí též stoupá, pokud se v jejich nejbližším sociálním okolí vyskytuje tzv. kriminální infekce. Tato skutečnost se projevila i v rodinném zázemí našich klientů. Nejčastějšími závadami byl

alkoholismus a majetková trestná činnost vychovatelů (zde míněno ve smyslu osob participujících na výchově v rodinném prostředí, což nemusí být shodné s označením rodič, pozn. aut.)“ (Večerka et al., 2001, str. 95).

Odebrání dítěte z rodiny neznamená přerušení vzájemného kontaktu. Vzhledem k důrazu na sanaci rodiny mohou rodiče žádat o propustku na víkendový pobyt do rodiny. Klienti mají možnost trávit čas v prostředí rodiny a mohou je srovnávat s prostředím rodinné skupiny, nebo s prostředím rodin svých kamarádů. Posuzují životní styl rodičů, zda by ho chtěli napodobit a co je třeba dělat jinak, aby chyby neopakovali. Na základě tohoto poznání se po odchodu z ústavní výchovy snaží nevrátit se do rodiny, aby se vyhnuli problémům, které rodina má, a které život v jejím rámci přináší. Pokouší se tedy o osamostatnění se. Pokusy však často naráží na osobnostní charakteristiky klientů, které v zásadě kopírují výše zmíněné charakteristiky prostředí jejich rodin.

V rámci propustek klientů do rodin jsou vychovatelé konfrontováni s faktem, že rodiče podávají klientům zavádějící informace o důvodech jejich umístění do ústavní výchovy a délce jejího trvání. Navíc rodiče i děti často vnímají nařízení ústavní výchovy jako křivdu. S těmito negativními vlivy se vychovatel musí vyrovnat informováním klienta o skutečném stavu věci.

„Děti mají většinou vlastní rodiče a umístění do dětského domova považují za nespravedlivé odloučení od rodiny, za trest a omezení své volnosti. Proto je nutné vzbudit v nich důvěru a vést je k přesvědčení, že se jim v novém prostředí dostane porozumění a pomoci. Zároveň však dětský domov podporuje spolupráci s rodinami, které projevují zájem a snahu o zlepšení výchovných podmínek“ (Vocilka, 1999, str. 12).

Návrat klienta do rodiny je možný, ovšem pouze v případě, že rodina je vedena a podporována ke změnám svých sociálně nevhodných až patologických vzorců chování. Pokud k takové úpravě rodinného prostředí nedojde, lze konstatovat, že umístění klienta do ústavní výchovy bylo v podstatě jen oddálení převzetí všech negativ, kvůli kterým k odebrání došlo.

3. Odchod do života

Před odchodem ze zařízení podstatná část klientů žádá o prodloužení pobytu. Mohou tedy v dětském domově setrvat dokud nedokončí střední vzdělání nebo nedosáhnou devatenácti let. Obecně lze říci, že je snahou vychovatelů podpořit klienta v žádosti o prodloužený pobyt. Vzrůstá tak pravděpodobnost, že se klientovi podaří dokončit střední vzdělání a bude do života odcházet lépe vybaven. Pokud o prodloužený pobyt nezažádá, odchází z dětského domova v den dovršení osmnácti let. V této době se většinou nachází ve třetím ročníku, tedy před dokončením středního vzdělání. Zde naopak pravděpodobnost dokončení vzdělávání klesá.

„Po ukončení ústavní výchovy nebo ochranné výchovy mají děti problémy s integrací do společnosti. V České republice je dosud velmi málo zařízení v podobě domů na půl cesty, které umožňují postupné osamostatňování mladých dospělých po ukončení ústavní nebo ochranné výchovy. Je prokázána souvislost ústavní výchovy s bezdomovstvím“ (Šotolová, 2003, str. 22).

Mladému člověku, který opouští ústavní výchovu se naskýtá několik variant, jak vstoupit do života. Nejnáročnější možností je osamostatnění se. Jedinec je vystaven silnému tlaku na vůli, osobnostní vyspělost i schopnost se o sebe postarat. Je odkázán zcela sám na sebe. Pokud není úspěšný, hledá řešení v návratu do rodiny, kde očekává pomoc. Návrat do rodiny je další možností, kam se lze po ukončení ústavní výchovy vydat.

Člověk, který se nechce vrátit do rodiny a zároveň si není jist, zda a jak by přechod do života zvládl sám, má na výběr využít možnosti získat startovací byt nebo požádat o přijetí do domu na půli cesty. V obou případech se jedná o formu podporovaného bydlení, přičemž domy na půli cesty kromě služeb ubytovacích poskytují i služby profesního a sociálního poradenství.

3.1 Osamostatnění a návrat do rodiny

Osamostatnit se klienti pokouší, pokud nechtějí nebo nemohou využít jinou z možností jak vykročit do života. V lepším případě si tuto cestu vybírají, pokud jsou tak zdatní, že se dokáží o sebe postarat. Častějším motivem je však odhození všech omezení a pout, kterými je ústavní výchova svazovala, a touha po osobní svobodě.

Bývalí klienti pod dojmem nabyté volnosti a odhození všech problémů se dostávají velmi rychle do krizových situací. Ve věku osmnácti let se nachází buď v posledním ročníku učilišť, případně v nižších. Jejich osobnostní vybavenost není tak silná, aby vytrvali a dokázali

dokončit vzdělávání bez dohledu vychovatelů. Do života pak vstupují pouze se základním vzděláním.

Je tak výrazně snížena jejich zaměstnatelnost. Špatné finanční ohodnocení nekvalifikovaných prací zakládá hrozbu ztráty ubytování a vzhledem k nízké vůli se brzy dostávají i do ohrožení ze ztráty zaměstnání. Následně končí na sociálním dně. Vše často doplňuje konzumace návykových látek, trestná činnost či prostituce. V takové situaci klienti volí návrat do rodiny, případně do dětského domova, kde hledají pomoc.

V dětském domově je jim nabídnuta možnost dočasného ubytování ve startovacím bytě. V takovém případě je nutné, aby si klient našel zaměstnání. Pokud tak neučiní, nebo není-li schopen si zaměstnání udržet, je mu smlouva o pronájmu startovacího bytu vypovězena. Zde opět následuje pokus o návrat do rodiny.

Do rodiny může klient odejít rovnou po ukončení ústavní výchovy, nebo se pokouší o návrat poté, co jeho snaha o osamostatnění se selže. Pokud přihlédneme k výše uvedeným charakteristikám rodinného prostředí, je obtížné vnímat tento krok pozitivně. Kladem je rehabilitace rodiny, tedy setrvávání rodičů a dětí ve společné domácnosti. Záporom je vysoká pravděpodobnost převzetí sociálně patologických návyků a vzorců chování. Fakt, že klient setrval v ústavní výchově až do své plnoletosti nasvědčuje, že rodina nebyla schopna odstranit příčiny, kvůli kterým byl klient z rodiny odebrán. V takovém případě bylo odebrání z rodiny v podstatě jen oddálením mezigeneračního přenosu těchto negativ.

3.2 *Startovací byt*

Startovací byt je forma podporovaného bydlení, kterou spravuje a poskytuje dětský domov.

Zájemce o přidělení startovacího bytu musí splnit několik podmínek. Musí mít ukončené vyšší vzdělání než základní, během vzdělávání musí pobývat v dětském domově a měl by mít jistotu zaměstnání. Pokud je toto splněno a dotyčná osoba nemá dlouhodobé výchovné problémy, podepíše s vedením dětského domova smlouvu o pronájmu startovacího bytu, který může užívat od 1.7., tedy po obdržení závěrečného vysvědčení. Zavazuje se dodržovat podmínky stanovené smlouvou, řád zařízení a podmínky užívání bytové jednotky. Podmínkou setrvání v bytě je pracovní poměr, udržování bytu v pořádku a řádné placení měsíčního nájmu.

Všechny startovací byty jsou vybaveny základním nábytkem a standardními spotřebiči. Nájem je stanoven ve výši 3 500,- Kč měsíčně. Vzhledem k tomu, že by pro klienta bylo prakticky nemožné složit ihned nájem na první měsíc, řeší tuto situaci vedení tak, že ve smlouvě o poskytnutí startovacího bytu stanoví, že se klient zavazuje ke složení odchodného, které je následně použito jako nájem za první dva až tři měsíce, podle výše sumy, kterou klient obdržel. Následně se nájem platí vždy s měsíčním předstihem přímo vedení dětského domova.

Smlouva o pronájmu startovacího bytu je uzavřena na jeden rok. Po uplynutí této lhůty může být prodloužena, ovšem pouze v případě, že se neobjeví nový zájemce o přidělení startovacího bytu. Pokud tomu tak není a klient aktuálně užívající byt splňuje dále veškeré podmínky, smlouva mu je prodloužena na další rok. Během užívání startovacího bytu musí nájemník umožnit vedení dětského domova provést revizi stavu bytu a jeho vybavení. Byt nesmí užívat další osoby, pokud to není uvedeno při uzavírání smlouvy o pronájmu bytu.

Výběr adeptů, kteří by mohli žádat o toto ubytování je poměrně přísný. Jedinec musí prokázat mnohem větší schopnost postarat se sám o sebe než v případě domů na půl cesty, protože veškeré osobní a pracovně právní záležitosti řeší sám. Je tedy nutné míru těchto schopností vzít předem v úvahu.

3.3 Domy na půl cesty

„Domy na půl cesty poskytují pobytové služby zpravidla pro osoby do 26 let věku, které po dosažení zletilosti opouštějí školská zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy, popřípadě pro osoby z jiných zařízení pro péči o děti a mládež. Způsob poskytování sociálních služeb v těchto zařízeních je přizpůsoben specifickým potřebám těchto osob. Služba obsahuje tyto základní činnosti: poskytnutí ubytování, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, terapeutické činnosti a pomoc při prosazování práv, oprávněných zájmů a obstarávání osobních záležitostí“ (Domov na půl cesty Maják [online], 2007).

V zahraničí je dům na půl cesty prostředím pro léčbu drogově závislých či sexuálních delikventů mimo prostředí zařízení pro výkon trestu odnětí svobody. V našem prostředí se mnohem více hodí označení azylový dům. Tato služba je určena klientům opouštějícím ústavní výchovu ve věkovém rozmezí od sedmnácti do dvaceti šesti let (věková hranice se v jednotlivých zařízeních různí, pozn. aut.). Domy na půl cesty jsou zařízení poskytující pobytové a sociální služby v podobě podporovaného bydlení, poradenství a sociálně terapeutické činnosti.

„Projekt domu na půl cesty pomáhá v řešení bytové otázky, hledání zaměstnání, celkovém osamostatňování, včetně vyrovnávání se se šokem ze svobody. Jedná se o přechodné polootevřené bydlení s důrazem na individuální potřeby jednotlivých klientů“ (Slezáková, 1998, str. 17).

Bydlení se poskytuje podle podmínek stanovených konkrétními zařízeními na dobu zpravidla jednoho roku se zkušební lhůtou v délce tří měsíců. Smlouva může být dále prodloužena na základě žádosti klienta a po posouzení jeho stávající životní situace. Zařízení dále poskytují služby odborného sociálního poradenství (např. asistence při vedení domácnosti, asistence při jednání s institucemi, podporu při vzdělávání nebo zvyšování si kvalifikace, zprostředkování sociálního kontaktu s okolím, zprostředkování lékařské a právní pomoci aj.). V rámci sociálně terapeutické činnosti zařízení poskytují zprostředkování zaměstnání či brigády (některé domy na půl cesty nabízí pracovní realizace v podobě vlastních farem, kde klienti mohou pracovat a podpořit soběstačnost zařízení), zprostředkování psychologické pomoci aj.

Klient se zařízením uzavírá smlouvu, ve které se mimo jiné zavazuje dodržovat řád zařízení a podmínky smlouvy, po dobu pobytu v zařízení docházet do zaměstnání nebo do školy, do zařízení nedonášet návykové látky a pod jejich vlivem v něm nepobývat, nedopouštět se násilí nebo trestné činnosti vůči ostatním klientům atd. Po uzavření smlouvy je klientovi přidělena bytová jednotka, zpravidla odpovídající bytu 1+kk, vybavená základními spotřebiči (vaříč, lednice, pračka, mikrovlnná trouba) a nábytkem. Měsíční nájem a výše poplatků za energie a služby je stanoven ve smlouvě. Výše nájmů se v jednotlivých zařízeních liší a pohybuje se mezi dvěma a dvěma a půl tisíci korunami. Nájemné se hradí měsíc předem.

Během pobytu v zařízení klient získává svého sociálního průvodce, se kterým sestaví individuální plán, kde si stanovuje cíle, kterých by chtěl během pobytu v zařízení dosáhnout. Sociální průvodce pak klientovi napomáhá v jejich plnění a dohlíží nad ním během jeho pobytu.

Výraznou překážku však představuje fakt, že v poměru k počtu dětí, které každoročně opouští prostředí zařízení pro výkon ústavní výchovy, je počet domů na půl cesty a jejich kapacita nedostačující.

4. Praktická část

Tato kapitola je popisem cíle a metod šetření. Dále pak popisem vzorku bývalých klientů, kteří se šetření účastnili.

4.1 *Cíl šetření*

Cílem šetření je zjistit u zvoleného vzorku bývalých klientů Dětského Domova Dolní Počernice aktuální životní situaci (ubytování, zaměstnání aj.). Na základě získaných údajů poté konstatovat, jak úspěšní byli v zapojení se do života. Hodnocení úspěšnosti bude provedeno na úrovni celkového stavu a na úrovni dílčích oblastí. Závěrem bude stanovena prognóza pro vývoj situace jednotlivých osob do budoucna, případně navrženy možné kroky pro zlepšení situace.

4.2 *Metody šetření*

Údaje o klientech, které byly použity pro sestavení osobních a rodinných anamnéz, byly získány přímým pozorováním a doplněny analýzou spisů jednotlivých bývalých klientů, které jsou v dětském domově archivovány.

Pro zjištění aktuální situace bývalých klientů bylo použito metody polostrukturovaného rozhovoru (viz příloha). Tato metoda získání informací pro šetření je vhodná zejména pro určitou volnost, kterou tazateli umožňuje. Téma dotazů lze měnit průběžně, podle toho jak se rozhovor vyvíjí. Pokud se vynoří zavádějící témata, tazatel má možnost volně se vrátit k předmětu svého zájmu. Zároveň však tato metoda dává prostor pro autenticitu informací, které dotazovaný poskytuje.

Rozhovor zjišťoval informace o ubytování, zaměstnání, finanční situaci, vztahu k okolí (rodičům sourozencům, partnerům, založení vlastní rodiny) a směřování jedince do budoucna. První tři oblasti jsou stěžejní pro zajištění jedince a tedy ke konstatování úspěšnosti v zapojení se do života. Téma vztahu k okolí reflektuje sociální složku života jedince, avšak pro úspěšnost v životě není nezbytná. Důvodem k zařazení bylo zmapování dopadů psychické deprivace ve vztahové rovině. Oblast směřování do budoucna zjišťuje, zda si dotazovaní projektují svou budoucnost a jakým způsobem.

Délka rozhovorů se pohybovala od třiceti do šedesáti minut v závislosti na objemu získaných informací. Všem dotazovaným byla zaručena anonymita. V rámci interpretace

získaných dat budou označeni Muž 1, Muž 2, Muž 3 a Žena 1, Žena 2. Rozhovor mapuje aktuální situaci dotazovaných v daných oblastech. V rámci zohlednění pouze odpovědí týkajících se těchto oblastí, jsou odpovědi dotazovaných v práci zaznamenány ve formě shrnujícího protokolu.

4.3 Charakteristika souboru dotazovaných

Soubor dotazovaných osob se skládá výhradně z bývalých klientů Dětského Domova Dolní Počernice. Požadavkem pro výběr dotazovaných bylo, aby se s nimi autor setkal během jejich pobytu v ústavní výchově a mohl tak využít přímého pozorování.

Složení vzorku vychází z předpokladu, že nejkritičtější období pro úspěšný přechod do společnosti jsou první a druhý rok po odchodu z ústavní výchovy. Všichni dotazovaní neodešli z ústavní výchovy déle než před dvěma lety. Po tuto dobu také mohou využít možnost požádat pracovníky zařízení, ve kterém byli umístěni, o pomoc.

Věk dotazovaných se pohybuje mezi osmnácti a dvaceti dvěma lety. V současné době všichni pobývají v Praze. Pohlavně vzorek čítá dvě ženy a tři muže. Vzorek je malý zejména z důvodu špatné kontaktovatelnosti bývalých klientů. Zároveň je častěji zachován kontakt s těmi, kterým se daří se do života zapojit. S neúspěšnými se kontakt přeruší krátce po jejich odchodu z ústavní výchovy.

5. Interpretace výsledků šetření

Získané informace jsou interpretovány pomocí shrnujícího protokolu s komentářem, který zhodnocuje aktuální životní situaci dotazovaných.

5.1 *Interpretace výsledků pozorování a analýzy spisů*

Tato část je interpretací osobních a rodinných anamnéz jednotlivých dotazovaných. Poznatky byly získány přímým pozorováním a analýzou spisů bývalých klientů.

Muž 1

Muž 1 je devatenáct let starý. V dětském domově strávil pět let. Profiloval se problematicky (drzý, odmítání autority, nedodržování osobní hygieny, neplnění povinností aj.). Absolvoval základní školu speciální a nedokončil odborné učiliště, obor opravář zemědělských strojů. Jeho prospěch byl průměrný až podprůměrný a velké problémy měl s docházkou. Práci se snažil vyhnout. Jeho zájmy byly počítač a fotbal. V dětském domově setrval na prodloužený pobyt, který v dubnu 2010 ukončil, stejně jako vzdělávací proces, a odešel do života. Byl silným kuřákem, konzumoval alkohol a marihuanu.

Oba rodiče měli výrazné problémy. Matka s alkoholem a hracími automaty, otec rovněž s alkoholem, dále s nezaměstnaností a trestnou majetkovou činností. Matka z rodiny odešla a Muž 1 se svým bratrem byli střídavě svěřováni do péče otce či matky, podle toho, kdo měl právě vyhovující ubytování a příjem. Muž 1 s bratrem měli špatnou školní docházku, dostavovali se v páchnoucím oblečení a jídlo si zajišťovali krádežemi v obchodech. Matka zpočátku jevila velký zájem, ale posléze se podruhé provdala a měla další dítě. Na nátlak manžela kontakt se syny ukončila.

Muž 2

Muž 2 je osmnáct let starý. V dětském domově strávil tři roky. Profiloval se jako problémový klient (krádeže vybavení rodinné skupiny, zpronevěra svěřených peněz, útěky aj.). Absolvoval osm tříd základní školy a následně nastoupil na odborné učiliště, obor pomocné kuchařské práce. Prospěchově se pohyboval v lepším průměru, u pedagogů byl oblíben zejména pro sportovní reprezentaci školy. K povinnostem se stavěl přezíravě, práci se snažil vyhnout. Jeho zájmy byly počítač a sport, zejména fotbal. V dětském domově setrval do své plnoletosti v dubnu 2010 a okamžitě odešel do života. Byl silným kuřákem, konzumoval

alkohol a marihuanu.

Vzhledem k tomu, že otec rodinu časně opustil a neprojevil další zájem, byl Muž 2 vychován matkou. Ta ho jakožto nejstarší dítě pasovala spíše do pozice partnera. Má další čtyři sourozence, přičemž tři má ve výchově matka a jedna sestra je také umístěna v dětském domově. Matka s dětmi bydlela v domě svého otce, ve kterém měla pro sebe a své děti vyhrazenou jednu místnost. V domě dále žila přítelkyně otce a její syn. Muž 2 unikal z prostředí rodiny. Několikrát byl pohřešován i se svou nejstarší sestrou, se skupinou spolupachatelů se vloupal do rodinného domu a do areálu jednoho z pražských pivovarů. Všechna obvinění proti němu byla však soudem stažena, protože se na krádežích podílel tím, že hlídal, jestli někdo nejde. Také docházka do školy byla slabá. Matka je stále samoživitelkou a bydlí v domě svého otce.

Muž 3

Muž 3 je dvacet jedna let starý. V dětském domově strávil šestnáct let. Po počátečních problémech způsobených výchovou matky (vulgarita, slovní i fyzické napadání okolí, závislost na matce aj.) se profiloval jako klient s mírnými problémy ve vztahu k plnění povinností (školní docházka, práce na rodince), avšak negativa v chování zcela vymizela. Stal se poměrně oblíbeným mezi klienty. Vzhledem k vyšší inteligenci bez problémů absolvoval základní školu, skládal zkoušky na gymnázium, kde však neuspěl, takže ve studiu pokračoval na střední škole elektrotechnické. Zde vygradovaly jeho problémy s docházkou, díky čemuž následně musel opakovat poslední ročník, který v pololetí ukončil a ze studia odešel. Věnoval se práci s počítači a fotbalu. Dětský domov opustil v únoru 2009. Již v dětském domově byl silným kuřákem, konzumoval alkohol a marihuanu.

Muž 3 je nemanželským dítětem a jeho otec dal přednost své rodině. Nikdy se tak nesetkali. Muž 3 vyrůstal s matkou, která měla psychické problémy, pro které musela vyhledat pomoc psychiatra (halucinace, stihomam, záchvaty vzteku s výpadky paměti, suicidalita). Později se připojily i problémy s alkoholem. Muž 3 byl nucen se o sebe starat od dětství sám, toulal se po ulicích a jídlo si obstarával krádežemi, kdy potraviny jedl přímo v obchodě. Matka je v celkové psychiatrické péči.

Žena 1

Žena 1 je devatenáct let stará. V dětském domově strávila šest let. Přestože umístění do dětského domova zpočátku odmítala, profilovala se dobře. Její jediné problémy pramenily ze

špatné školní docházky a občasného přílišného prosazování svého názoru i v konfrontaci s vychovateli. Absolvovala základní školu speciální a odborné učiliště, obor pomocné kuchařské práce. I přes problémy s docházkou a odchod z dětského domova školu úspěšně dokončila. Dětský domov opustila v listopadu 2009. Zajímala se o hudbu a tanec. Během pobytu v dětském domově byla silnou kuřačkou. Alkohol a marihuanu konzumovala sporadicky.

Rodiče Ženy 1 se potýkali s alkoholem, gamblerstvím a trestnou majetkovou činností (kapsáři). Žena 1 a její dvě sestry si obživu sháněly krádežemi v obchodech a žebrotou po sousedech. Vzhledem k tomu, že otec byl několikrát soudně trestán, pobývala matka po tuto dobu s dcerami na ubytovnách. Následně byly všechny dcery odebrány z rodiny. Žena 1 během pobytu suplovala svým sestrám matku a snažila se na ně výchovně působit. Rodiče aktuálně bydlí spolu, avšak podmínky stále nejsou vhodné pro navrácení dcer do rodiny.

Žena 2

Žena 2 je dvacet jedna let stará. V dětském domově strávila deset let. Profilovala se průměrně. Problémy měla v oblasti školní docházky a přístupu k práci. Absolvovala základní školu a nastoupila na odborné učiliště, obor prodavač smíšeného zboží. Studium přerušila ve třetím ročníku a výuční list získala o rok později, kdy vyučení dokončila při zaměstnání. Prodloužený pobyt v dětském domově ukončila v květnu 2008 z důvodu přerušování studia. Intenzivně se zajímala o módní trendy a modeling. Během pobytu v dětském domově kouřila, alkohol konzumovala sporadicky.

Žena 2 vyrůstala pouze v péči matky. Otec se do rodiny nezačlenil a nejevil o dítě zájem. Matka se potýkala s nezaměstnaností, později i s konzumací alkoholu. Nevyhovující bylo i pobývání na ubytovnách. Svou situaci však dokázala během pobytu dcery v dětském domově upravit a Žena 2 mohla během prodlouženého pobytu trávit střídavě jeden týden u matky a jeden v dětském domově.

5.2 Interpretace rozhovorů

Informace získané od jednotlivých členů souboru dotazovaných zde budou zaznamenány prostřednictvím shrnutí z důvodu různého rozsahu odpovědí a ochoty sdílet informace. U každého dotazovaného bude uvedeno, jak hodnotí svou situaci v každé z pěti oblastí, které jsou klíčové pro začlenění se do společnosti.

Muž 1

Ubytování: Muž 1 v tuto chvíli ubytování má ve startovacím bytě dětského domova. Po odchodu z ústavní výchovy si společně s Mužem 2 pronajali byt v okrajové části Prahy (dvoupokojový byt s nájmem 10 000,- Kč měsíčně). Nájemce jim smlouvu vypověděl po přibližně jednom a půl měsíci, kdy zaplatili pouze část zálohy na byt. Poté byl ubytovaný u matky, kde však nemohl dlouho zůstat, protože si její přítel nepřeje, aby s nimi žil. Aby neskončil na ulici, požádal o pronajmutí startovacího bytu. Ředitel mu vyšel vstříc, avšak podmínkou setrvání je, že si do měsíce sežene alespoň brigádu. Startovací byt je garsoniéra vybavená základními spotřebiči, které jsou majetkem dětského domova. Nájem činí 3 500,- Kč měsíčně. Muž 1 zde bydlí sám.

Zaměstnání: Muž 1 je nezaměstnaný. Má v plánu evidovat se na Úřadu práce a hledat si zaměstnání. Po odchodu z dětského domova byl na dvou brigádách, ale z obou do týdne odešel, protože směny byly moc dlouhé a práce příliš namáhavá.

Finanční situace: Aktuálně je bez příjmu a žije ze zbytku odchodného a půjčených peněz. Po odchodu z dětského domova si vypůjčil od známého 20 000,- Kč. Splácet chce začít, až si najde práci. Známy prý počká. Pak chce splatit co nejrychleji. Kolik činí jeho měsíční výdaje neví, protože to nepočítá.

Vztah k okolí: S rodinou se stýkat nebude, protože matka ho odmítá a otec je ve výkonu trestu. Ani s bratrem nevychází. Partnerku nemá, protože se mu nedaří navázat vztah. Udává, že dívky o něho nemají zájem. Kamarádů má málo. Schází se jednou týdně po fotbale v pohostinství.

Budoucnost: Chtěl by zůstat bydlet co nejdéle ve startovacím bytě. O koupi vlastního vůbec neuvažuje, stejně jako o vlastní rodině. Z profesí by mu vyhovovaly hlídač nebo pracovník ostrahy v supermarketu.

Muž 2

Ubytování: V současné době bydlí s matkou a třemi sourozenci u dědečka v rodinném domě v Praze, kde mají pro sebe vyhrazenou jednu místnost. Přímo za ubytování neplatí, ale přispívá matce na domácnost. Dům je standardně vybaven. Pokoj, který rodina obývá, je v podstatě pouze ložnicí. Po odchodu z dětského domova krátce bydlel s Mužem 1 v pronajatém bytě. Poté, co byli vyhozeni přebýval krátce u kolegy z praxe.

Zaměstnání: Stálé zaměstnání nemá. Pokouší se připravit na závěrečné zkoušky, které by mu škola povolila skládat v září. Chodí brigádně vybalovat zboží do supermarketu. Práce je náročná, ale tvrdí, že se poučil a ví, že pracovat musí.

Finanční situace: Příjem ze školní praxe a brigády činí v součtu přibližně 6 000,- Kč. Příspěvek na domácnost je 3 000,- Kč. Se zbytkem peněz nakládá podle svého. Většinu utratí za cigarety a alkohol při setkáních s přáteli. Od stejného známého jako Muž 1 má vypůjčeno 15 000,- Kč, které nesplácí, protože zatím nemá z čeho, ale hned jak začne pracovat na plný úvazek, vše rychle vrátí.

Vztahy k okolí: Žije s matkou a sourozenci u dědečka. Je tam nerad, protože dědeček se ho pokouší vychovávat. Jinou možnost ale nemá. Partnerku má tři měsíce. Celkově je to šestá. Rozchází se, když ho přestane partnerka bavit. S kamarády se stýká rád a často, což ale znamená vyšší výdaje.

Budoucnost: Rád by si našel práci, nejlépe v kuchyni, protože to není tak náročné jako vybalování a může se při tom najíst. O vlastním bydlení neuvažuje, ale rád by odešel z domu dědečka. Nechce se dál zadlužovat. Rodinu by jednou chtěl, ale až za dlouho. Nerad by byl jako matka, která má pět dětí a výchovu nezvládá.

Muž 3

Bydlení: Muž 3 bydlí se třemi spolubydlícími v dvoupokojovém bytě v Praze s nájmem ve výši 14 000,- Kč. Nájem si dělí na čtvrtiny, tedy 3 500,- Kč na osobu měsíčně. Spolubydlící jsou jeho kamarádi z bývalé školy. Vybavení si koupili sami v bazarech. Málo místa v bytě mu nevdá. Tráví tam minimum času.

Zaměstnání: V současné době pracuje jako dealer smluv mobilních operátorů. Pracovní doba je nárazová, podle zadání zaměstnavatele. Zaměstnanci jsou odměňováni na základě výkonu. Pracovní smlouvu má na rok a rád by práci vykonával i dále. V zaměstnání je spokojený, protože má dost peněz a hodně volného času.

Finanční situace: Plat není stálý a pohybuje se od 11 000,- do 19 000,- Kč. Záleží na výkonu. Měsíční výdaje i s nájmem odhaduje na 9 000,- Kč, včetně splátky úvěru (40 000,- Kč), který si vzal na nákup vozu, kterým se s kolegy dopravují, pokud jsou vysláni pracovat mimo Prahu. Měsíčně splácí 1 800,- Kč. Platí pravidelně. Nespoří, ale při větším příjmu si schovává část peněz stranou, aby měl zálohu, pokud bude plat nižší.

Vztahy k okolí: Matku navštěvuje přibližně dvakrát ročně. Stydí se za ni a chce, aby zůstala v psychiatrické péči. Partnerku nemá. Má řadu kamarádek, ale s žádnou není schopen navázat hlubší vztah. Žije tedy vztahy na jednu noc. Přátel má mnoho, pravidelně se schází buď po práci nebo po fotbale, který pravidelně hraje.

Budoucnost: Rád by si pořídil vlastní byt, ale v současné době si to nemůže dovolit. S prací je spokojený, ale chtěl by se časem vrátit k práci s počítači. O rodině vůbec nepřemýšlí.

Žena 1

Bydlení: V současné době má s přítelem pronajatý dvoupokojový byt v Praze s nájmem ve výši 12 500,- Kč měsíčně. Byt byl vybaven základními spotřebiči, nábytek mají vlastní (přítel je truhlář a pracuje ve firmě svého otce). Po odchodu z dětského domova společně bydleli půl roku u přítelových rodičů v Kralupech nad Vltavou.

Zaměstnání: Po úspěšném složení zkoušek čeká na výuční list. Praxi vykonává ve školní kuchyni a brigádně si přivydělává úklidem. Občas uklízí také ve firmě příteleva otce. Během pobytu u přítelových rodičů si našla práci na částečný úvazek jako pokladní supermarketu. Podobné zaměstnání by ráda našla i v Praze.

Finanční situace: Součet všech příjmů činí průměrně 5 000,- Kč měsíčně. S přítelem výplaty skládají, takže s penězi vyjdou, ale nic neuspoří. Půjčky nemá.

Vztahy k okolí: S rodiči se stýká nepravidelně. Viní je z umístění do ústavní výchovy a nechce být jako oni. Na rodinu však klade velký důraz. Ráda by se postarala o své dvě sestry, aby se nemusely vrátit k rodičům. S přítelem se stýká tři roky, předtím měla dvouletý vztah. Rodinu plánují ve výhledu pěti let. Mají řadu přátel, se kterými se navštěvují zejména o víkendech.

Budoucnost: Ráda by si našla dobrou práci, aby si časem mohli pořídít vlastní byt a založit rodinu. Pracovat by chtěla jako pokladní nebo prodavačka, do kuchyně nechce. Plánuje, že úklidy by si i tak mohla udržet jako přivýdělek.

Žena 2

Bydlení: Žena 2 bydlí s kamarádkou v pronajatém plně vybaveném třípokojovém bytě v Praze s měsíčním nájmem 17 000,- Kč. Nájem si dělí na poloviny, tedy 8 500,- Kč měsíčně na osobu.

Zaměstnání: Je zaměstnána druhý rok v agentuře, která zprostředkovává hostesky,

modelky a společnice na společenské akce. Pracovní smlouva je na dobu neurčitou. Pracovní doba je nárazová, což ale poskytuje velké množství volného času.

Finanční situace: Výše měsíčního příjmu je nepravidelná a pohybuje se mezi 15 000,- a 30 000,- Kč v závislosti na množství zakázek. Půjčky nemá, nepotřebuje je. S penězi vystačí bez problémů, ale neuspoří. Největšími výdaji jsou nájem, oděvy a schůzky s přáteli v kavárnách.

Vztahy k okolí: Nepravidelně se stýká s matkou, avšak jen kvůli tomu, že ví, že to matce udělá radost. Ona sama by to nevyžadovala. S aktuálním partnerem je půl roku. Partner je o třináct let starší. O vrstevníky nemá zájem. Celkem je to pátý vztah, avšak tento trvá nejdéle. Partnery střídá, protože potřebuje cítit zamilovanost. Přátel má celou řadu. Schůzky jsou na běžném denním pořádku. Ráda se seznamuje s novými lidmi.

Budoucnost: Výhledově si chce pořídit vlastní byt, aby byla nezávislá na ostatních, zejména na mužích. Očekává však, že pokud bude ve vztahu, muž jí zajistí. Současné zaměstnání jí vyhovuje, zejména kvůli velkému množství volného času, ale časem by se chtěla věnovat fotografování. Úvahy o vlastní rodině kategoricky odmítá.

5.3 Závěr šetření

Náplní této kapitoly je konstatování úspěšnosti zapojení se do života u dotazovaných jedinců. U každého z členů souboru bude dále navrženo, jaké změny by mohly pomoci zlepšit jeho aktuální situaci, pokud bude shledáno, že v některé ze zvolených oblastí je tento jedinec ohrožen selháním.

Muž 1 opustil dětský domov před pouhými dvěma měsíci. I přes to již v podstatě překračuje hranici selhání ve všech oblastech. Do rodiny se vrátit nemůže. Dětský domov mu aktuálně poskytl zázemí, ale v případě jeho neaktivity ve směru zajištění si práce, bydlení ztratí. Aktivitu pro zajištění si práce však dotyčný vyvíjí minimální, tedy tvrdí, že hledá na internetu a půjde se zapsat na Úřad práce. Do té doby bude bez příjmu, přičemž prostředky z odchodného a půjčky se rychle tenčí. V rámci vztahů je velmi pasivní, dívkami odmítaný, zejména pro své nedostatečné hygienické návyky. Úvahy o budoucnosti jsou spíše krátkodobé a velmi naivní. Nejvyšší dokončené vzdělání je základní.

Vzhledem k jeho problému s plněním povinností již během pobytu v dětském domově, lze očekávat obdobné obtíže i v životě po odchodu z ústavu. V případě ztráty

případné práce a ubytování se dotýčný ocitá bez prostředků na ulici. Poté hrozí, že se projeví jeho předchozí zkušenosti s trestnou činností a ostane se do konfliktu se zákonem. Dále zde existuje nebezpečí užívání návykových látek.

Možnou pomoc lze spatřit v umístění Muže 1 do domu na půl cesty, kde by se mu mohl věnovat přidělený sociální průvodce, který by mu pomohl pokusit se do společnosti zapojit.

Muž 2 se i přes krátký pobyt mimo prostředí ústavní výchovy nachází v podobné pozici jako Muž 1. Po špatných zkušenostech však zvolil návrat k rodině a snaží se dokončit střední školu. Zdá se, že pochopil, že pro získání práce je kvalifikace nutností. Celkově je také silně ohrožen selháním ve všech oblastech, avšak nalézáme pozitivní prvky, jako právě snaha dokončit vzdělávání, snaha o nalezení zaměstnání, či život v rodině. Problematická je nesplácená půjčka a pasivita v hledání si práce, kterou hledá na internetu. Plánování budoucnosti je stejně jako v předchozím případě spíše krátkodobé a v delším horizontu velmi obecné.

Zde jsou problémem slabé morální vlastnosti tohoto jedince. Ačkoli je schopen si uvědomit, co je nutné udělat, nemá dostatek vůle, aby vytrval v této činnosti dlouhodobě. Prevencí proti selhání je únik. Dotýčný unikl z učiliště, aby neselhal u zkoušek, chce uniknout z rodiny, aby neselhal pod nároky, které na něj domácí prostředí a výchova dědečka kladou atd. Uzavírá se do světa virtuálních sociálních sítí na internetu, kde selhat nelze.

Vhodným by bylo přidělení sociálního pracovníka, který by na dotýčného dohlížel a vedl ho k samostatnému plnění povinností běžného života. Zpočátku formou doprovázení, později v případě zlepšení jen formou setkání. Cílem této intervence by bylo vštěpit základní povinnosti, které je nutné denně vykonat, s dlouhodobou pozitivní motivací (např. pronájmu bytu se spolubydlícími atd.). V opačném případě hrozí projev delikventních sklonů (trestná činnost před umístěním do ústavní výchovy) pravděpodobně spojené s užíváním návykových látek.

Muž 3 se nachází v podstatně lepší situaci, přesto však i on selhává v oblasti mezilidských vztahů, které není schopen převést do intimní roviny. Pokud odhlédneme od oblasti sociální, lze konstatovat, že se do společnosti úspěšně zapojil. Potenciální problém může představovat nepravidelná výše výdělku, potažmo malá jistota dlouhodobého zaměstnání.

V současné době je tedy ohrožen pouze v rovině sociální, resp. emoční. Z neschopnosti založení partnerského vztahu poté vychází i odmítání úvah o založení vlastní rodiny. Dotyčný je v této oblasti velice nejistý a jeví se mu bezpečnější celý problém vyřešit odmítnutím.

Zde je možná pomoc prostřednictvím terapeutické či psychologické péče. Vezmeme-li v úvahu jeho problematický vztah k matce, lze příčinu současných emočních problémů hledat právě zde. V dalších oblastech tedy aktuálně ohrožen není a lze konstatovat, že přechod do společnosti se mu zdařil.

Žena 1 si z celkového pohledu vede dobře, avšak i ona je stále ohrožena v několika oblastech. Vše vychází z aktuální nezaměstnanosti. Její finanční příjem je minimální a většina výdajů jde tedy z platu přítele. Získání práce je tedy pro udržení pozitivního trendu zásadní a je přímo spojeno s ohrožením v oblasti financí. Žena 1 působí velmi cílevědomým dojmem. Lze předpokládat, že povedlo-li se jí zaměstnání nalézt v minulosti a je-li schopna udržet si brigádně vykonávané úklidy, bude schopna nalézt a udržet si i zaměstnání na plný úvazek. Je navíc silně orientována na budoucnost, která jí slouží jako motivace.

Potenciální problém je v jejím případě skryt v oblast vztahů. Je zde patrná silná orientace na rodinu a touha překonat své rodiče, kteří nebyli schopni udržet rodinu pohromadě. V případě rozchodu se současným přítelem, by mohly mít následky zcela zásadní dopad. Jednak ve zhroucení veškerých plánů budoucnosti a dále ve ztrátě motivace.

Jako prevenci selhání lze v tomto případě doporučit opět psychologickou péči, jejímž cílem by bylo přesunout více pozornosti na vlastní osobu a rozvoj, aby v případě rozchodu s partnerem nedošlo ke zhroucení všech cílů. Obecně lze však konstatovat, že **Žena 1** je na dobré cestě k úspěšnému zapojení se do společnosti.

Žena 2 se nachází v obdobné situaci jako muž 3. S výjimkou oblasti vztahů, není ohrožena akutně. V oblasti zaměstnání však stejně jako u Muže 3 shledáváme skryté nebezpečí v podobě nejisté výše výdělku a následného ohrožení i v oblasti financí. V oblasti vztahů je však ohrožení naprosto zřejmé. Umělé udržování kontaktu s matkou a popírání své potenciální mateřské role jsou pravděpodobně výsledkem skrytého problému psychické povahy. Lze tušit zášť z důvodu neschopnosti matky zajistit výchovu a kladení viny za umístění do ústavu. Krátkodobé vztahy s výrazně staršími muži, které v podstatě využívá pouze pro přístup

k financím, aby je následně odhazovala, zase nasvědčují skryté touze po pomstě otci, který s rodinou nebyl a přispěl tak k umístění dotyčné do ústavní výchovy. Další stopy tohoto problému bychom mohli hledat i v profesi, kterou dotyčná vykonává, kde nástrojem obživy je v podstatě pouze tělo.

Zde se terapeutická či psychologická péče jeví v podstatě jako nutnost. Pokud nedojde k úpravě nastavení v oblasti vztahů, ohrožení selháním bude stále přítomné. Z hlediska zaměstnání lze doufat, že vzhledem k zájmu o fotografování se dotyčné podaří vystihnout pravý moment, kdy se vzdát současné profese, dříve než o ní nebude zájem, a přesunout svou kariéru do jiné sféry.

Odhlédneme-li od porušené oblasti vztahové, není Žena 2 aktuálně ohrožena selháním a lze jí považovat za úspěšnou v zapojení se do společnosti.

Závěr

Cílem práce bylo šetřením konstatovat úspěšnost přechodu do života u zvoleného souboru jedinců, kteří byli umístěni do péče dětského domova.

Na základě šetření se prokázalo, že doba, po kterou těmto jedincům hrozí selhání v zapojení se do společnosti, je individuální. Dva z dotazovaných formálně selhávají již po uplynutí necelých tří měsíců od opuštění dětského domova. Ostatním se daří ve společnosti fungovat, avšak i oni jsou stále ohroženi, přestože dětský domov opustili před obdobím jednoho roku a více.

Ohrožení selháním sledujeme u všech členů dotazovaného souboru v oblasti vztahové, resp. emoční. Neschopnost vztahy navázat a udržet nebo naopak obětování čehokoli na úkor udržení vztahu jsou zásadním prvkem, na který by se měla zaměřit intenzivní pozornost již v průběhu ústavní výchovy, ale i po jejím ukončení ve formě terapeutických skupin či psychologické péče.

Selhávání klientů po ukončení ústavní výchovy je celospolečenským problémem. Rozsah pomoci, kterou by tito lidé mohli využít, zcela neodpovídá počtu osob, které ročně ústavní výchovu opouštějí. Do budoucna by tedy mělo být cílem využít vlastní rodiny dítěte či jiné formy náhradní rodinné výchovy. Umístění do výchovy ústavní by se stalo poslední možností péče o dítě.

Zařízení pro výkon ústavní výchovy mohou svým bývalým klientům pomoci, pokud o to požádají. Nelze však očekávat, že to bude pomoc, která nebude vyžadovat jejich osobní aktivitu. Vychovatelé by měli na základě těchto zkušeností již během pobytu klientů v dětském domově intenzivně výchovně působit, aby klienti pochopili nutnost plnění povinností a docházení do zaměstnání, které jsou základem pro soběstačnost a úspěšné začlenění se do společnosti.

Ponechání dítěte v rodině, se kterou je intenzivně pracováno, využití širší rodiny, či větší využití náhradní rodinné péče neústavního charakteru (osvojení, pěstounství, hostitelská péče) jsou velmi málo využívanými alternativami umístění jedince do ústavní péče. V neústavní rodinné péči je v ideálním případě klientovi věnována maximální pozornost, v podstatě se nachází v rodinném prostředí a nezakládají se tak problémové prvky chování, které mohou vznikat v rámci výchovy ústavní (psychická deprivace, komunitní život).

Kumulací množství klientů v ústavní výchově klesá množství péče, kterou je vychovatel schopen každému jednotlivému klientovi věnovat. Tím klesá šance na upravení sociálně patologických prvků v chování a naopak stoupá pravděpodobnost výskytu psychické deprivace. V případě většího využití neústavních forem náhradní rodinné péče by vychovatelé mohli jednotlivým klientům věnovat mnohem více pozornosti a péče, a tím zvýšit šanci na jejich úspěšný přechod do společnosti. Takto snížené množství klientů ústavní výchovy by také mělo větší šanci využít nabídek následné pomoci, kterou poskytují domy na půl cesty, či ústavy ve formě startovacích bytů.

Resumé

Ze šetření vyplývá poznatek, že vstup klientů zařízení pro výkon ústavní výchovy do života je obtížný. Selháním jsou tito lidé ohroženi několik let po odchodu z ústavní péče. Obecně se vyskytují problémy v rovině emoční a vztahové, dále pak nejčastěji v oblasti morální vybavenosti.

Pro dobu, kdy klienti jsou v ústavní péči, lze doporučit intenzivní psychologickou a terapeutickou práci. Cílem je zmírnit důsledky psychické deprivace a posílit psychickou odolnost a morální vybavenost těchto jedinců. Vhodným se jeví i intenzivní nácvik dovedností zajišťujících soběstačnost.

Pro období po odchodu z ústavní péče lze doporučit zavedení dlouhodobých programů podpory těchto jedinců při začleňování se do společnosti, založených na sociálním a profesním poradenství, případně doprovázení. Vše ale pouze za předpokladu, že je klient ochoten na sobě pracovat. Vynaložení vlastní aktivity a nenárokovatelnost těchto služeb jsou klíčové prvky pro motivaci a úspěch klientů.

Pro celý systém ústavní péče se ukazuje být zásadní požadavkem snížení počtu klientů. Toho lze docílit přesunutím pozornosti na prevenci selhání rodiny. V případě, že situace je kritická natolik, že dítě je z rodiny odebráno, mělo by být využito neústavních forem náhradní rodinné výchovy. Díky snížení počtu klientů se zvýší kvalita a efektivita výchovného působení vychovatelů. Klienti budou do života odcházet lépe vybaveni a klesne riziko jejich selhání při začleňování se do společnosti.

Seznam literatury

ELLIOTT, Julian; PLACE, Maurice. *Dítě v nesnázích : Prevence, příčiny, terapie*. Vyd. 1. Praha : Grada Publishing, 2002. 206 s. ISBN 80-247-0182-0.

HAYESOVÁ, Nicky. *Základy sociální psychologie*. Vyd. 1. Praha : Portál, 1998. 165 s. ISBN 80-7178-198-3.

HRDLIČKOVÁ, Vlasta; PÁVKOVÁ, Jiřina. *Výchovně vzdělávací práce v dětských domovech*. Vyd. 1. Praha : SPN, 1987. 219 s.

JEDLIČKA, Richard, et al. *Děti a mládež v obtížných životních situacích : Nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*. Vyd. 1. Praha : Themis, 2004. 480 s. ISBN 80-7312-038-0.

LANGMEIER, Josef; MATĚJČEK, Zdeněk. *Psychická deprivace v dětství*. Vyd. 2. Praha : Státní zdravotnické nakladatelství, 1968. 383 s.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Co, kdy a jak ve výchově dětí : Rádcí pro rodiče a vychovatele*. Vyd. 1. Praha : Portál, 1996. 143 s. ISBN 80-7178-085-5.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Náhradní rodinná péče : Průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Vyd. 1. Praha : Portál, 1999. 183 s. ISBN 80-7178-304-8.

MATĚJČEK, Zdeněk; KOVAŘÍK, Jiří; BUBLEOVÁ, Věduna. *Pozdní následky psychické deprivace a subdeprivace*. Vyd. 1. Praha : Psychiatrické centrum Praha, 1997. 69 s. ISBN 80-85121-89-1.

MATOUŠEK, Oldřich. *Ústavní péče*. Vyd. 1. Praha : Sociologické nakladatelství, 1995. 138 s. ISBN 80-85850-08-7.

PILAŘ, Jiří. *Východiska a perspektivy sociálního začleňování dětí umístěných ve školských výchovných zařízeních*. *Učitelské noviny : týdeník pro učitele a přátele školy*. 2008, Roč. 111, č. 21, s. 16-17.

SLEZÁKOVÁ, Lucie. *Pomoc mladistvým bez rodinného zázemí propuštěným z ústavních zařízení*. Vyd. 1. Praha : Výzkumný ústav práce sociálních věcí, 1998. 30 s.

STROUHALOVÁ, Blanka. *Dítě v ústavní výchově a jeho cesta zpět do rodiny*. *Učitelské listy : nezávislý měsíčník*. 2008, 2007/2008, č. 8, s. s. 7-8.

ŠOTOLOVÁ, Eva. Ústavní a ochranná výchova ve školských zařízeních. *České vězeňství*. 2003, Roč. 11, č.2, s. 20-22.

ŠVANCAR, Zdeněk; BURIÁNOVÁ, Jana. *Speciálně pedagogické problémy ústavní a ochranné výchovy*. Vyd. 1. Praha : SPN, 1988. 215 s.

VEČERKA, Kazimír, et al. Kriminologické charakteristiky dětí s nařízenou ústavní či ochrannou výchovou. *Sociologický časopis*. 2001, roč. 37, č. 1, s. 89-102.

VOCILKA, Miroslav. *Dětské domovy v České republice I. : Teoretická východiska*. Vyd. 1. Praha : Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 1999. 55 s.

LEGISLATIVNÍ DOKUMENTY:

Parlament České republiky. Zákon č. 109/2002 Sb. : o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. In *Sbírka zákonů, Česká republika*. 2002, č. 48/2002, s. 2978-2991.

Parlament České republiky. Zákon č. 359/1999 Sb. : o sociálně-právní ochraně dětí. In *Sbírka zákonů, Česká republika*. 1999, č. 111/1999, s. 7662-7681.

Parlament České republiky. Zákon č. 383/2005 Sb.: kterým se mění zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony. In *Sbírka zákonů, Česká republika*. 2005, č. 133, s. 7110-7119.

Parlament České republiky. Zákon č. 563/2004 Sb. : o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů. In *Sbírka zákonů, Česká republika*. 2004, č. 190/2004, s. 10333-10345.

INTERNETOVÉ ZDROJE:

Domov na půl cesty Maják [online]. 2007 [cit. 2010-05-24]. Kdo jsme a komu pomáháme. Dostupné z WWW: <<http://www.enyamajak.cz/index.html>>.

Přílohy

Příloha 1: Polostrukturovaný rozhovor

Ubytování

- Máte aktuálně kde bydlet?
- Můžete popsat o jaký typ ubytování se jedná?
- Bydlíte sám nebo s někým dalším?
- Byt je váš nebo jste v podnájmu?
- Jaká je výše měsíční platby za ubytování?
- Jaké je vybavení vaší bytové jednotky?

Doplňující témata: byt/dům; velikost bytové jednotky; v případě spolubydlících – kolik, kdo; jakým poměrem si dělí náklady na bydlení; vybavení je vlastní, nebo nájemce atd.

Zaměstnání

- Máte stálé zaměstnání?
- Jaká je to pracovní pozice?
- Jaká je forma pracovního úvazku?
- Máte smlouvu na dobu určitou nebo neurčitou?
- Jste v zaměstnání spokojen/a?
- Máte nějaké problémy se zaměstnavatelem?

Doplňující témata: jak dlouho je v pracovním poměru; kolikáté je to zaměstnání; dostal/a nebo dal/a někdy výpověď a proč; jaká je pracovní doba; je zaměstnání psychicky nebo fyzicky náročné atd.

Finanční situace

- Jaká je průměrná výše vašeho měsíčního příjmu?
- Kolik v součtu činí měsíční výdaje?

- Vystačíte s měsíčním příjmem?
- Platíte si nějaké spoření (stavební, důchodové, životní) nebo jinak spoříte?
- Máte nějaké půjčky, úvěry nebo hypotéky?

Doplňující témata: jaké z výdajů jsou opravdu nutné; kolik měsíčně uspoří; kumulují se naspořené peníze, nebo průběžně zase mizí; na co naspořené peníze používá; pokud nevystačí s penězi, jak tuto situaci řeší; jakou sumu představují splátky úvěrů; platí pravidelně atd.

Vztahy k okolí

- Stýkáte se s rodiči, sourozenci?
- Jak často se setkáváte?
- Jaký je váš vztah k vaší rodině?
- Máte aktuálně partnera?
- Jak dlouho jste spolu?
- Stýkáte se s přáteli?

Doplňující témata: žije v rodině; kolik je osob v domácnosti; kolik partnerů/partnerek dosud měl/měla; jak dlouho obvykle trvá vztah; kdo vztah ukončuje; příčiny rozchodů; jak často se stýká s přáteli; co dělají atd.

Budoucnost

- Plánujete nákup nemovitosti pro zajištění si vlastního bydlení?
- Jaká je profese či pracovní pozice, kterou byste chtěl/a vykonávat?
- Máte nějaké plány ohledně vlastní rodiny, svatby atd.?
- Co byste chtěl/a ve svém životě změnit?

Doplňující témata: je to reálné; jak toho dosáhnout atd.